

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

ความเป็นสากลของการศึกษาและสถาบันอุดมศึกษาเป็นประเด็นที่ได้รับความสำคัญอย่างกว้างขวางในวงการศึกษานานาชาติและประเทศไทย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพของสถาบัน การพัฒนาคุณภาพและสร้างความเป็นเลิศในการดำเนินพันธกิจของสถาบัน ทั้งด้านการเรียน การสอน การวิจัยและการบริการทางวิชาการ ทั้งในด้านปัจจัยนำเข้า โดยเฉพาะ อาจารย์ หลักสูตร สิ่งแวดล้อมทางการศึกษาและผลลัพธ์ที่สำคัญคือนักศึกษาและบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีสมรรถนะในระดับสากล ตอบสนองความต้องการของตลาดงานที่ไม่ได้จำกัดอยู่ภายในประเทศ แต่เป็นการย้ายถิ่นสู่ตลาดงานของโลก และตอบรับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและภาวะโลกาภิวัตน์อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าและพลังขับเคลื่อนของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยใช้การศึกษาเป็นกลไกสร้างความเปลี่ยนแปลง การแข่งขัน ช่วยเหลือ ร่วมมือกัน การเรียนรู้ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ข้ามวัฒนธรรม การพัฒนาการศึกษาและสถาบันอุดมศึกษาสู่ความเป็นสากลจึงมีความสำคัญและความจำเป็น และจำเป็นต้องได้รับความตระหนักกว่าเป็นพันธกิจสำคัญของสถาบันอุดมศึกษา (Abudullahi, Kajberg & Virkus, 2007)

การศึกษามีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาคน การพัฒนาองค์การ การพัฒนาวิชาชีพและการพัฒนาสังคม การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์กำเนิดอย่างเป็นทางการในประเทศสหรัฐอเมริกา และได้ขยายไปยังประเทศอื่น ๆ รวมทั้งประเทศไทย โดยเริ่มเปิดสอนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2498 ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และศาสตร์ด้านนี้ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม การเข้าสู่สังคมสารสนเทศและสังคมความรู้ โดยเฉพาะความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ก่อให้เกิดผลกระทบและการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (paradigm shift) ของบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ส่งผลกระทบถึงการจัดการศึกษาอย่างมีอาจจะหลีกเลี่ยงได้ ดังจะเห็นได้จากพัฒนาการการจัดการศึกษาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งการปรับเปลี่ยนชื่อหลักสูตรและเนื้อหาสาระของหลักสูตร การเรียนการสอนที่มีลักษณะสหวิทยาการมากขึ้น และใช้ชื่อหลักสูตรที่หลากหลาย เช่น บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ (Library and Information Science) สารสนเทศศาสตร์ (Information Science) สารสนเทศศึกษา (Information Studies) หรือรวมกับสาขาการสื่อสาร (Communication) โดยใช้ชื่อหลักสูตรว่า Communication, Information and Library Studies หรือ Communication/ Library and Information Studies หรือ Communications and Information Sciences รวมทั้งชื่อปริญญาที่มี

ความแตกต่างหลากหลาย ทั้งในสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ตามจุดเน้นของหลักสูตรมีการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีจนถึงระดับปริญญาโท ศึกษานิเทศศาสตร์ และมีการจัดการศึกษาทั้งในระบบมีชั้นเรียน ระบบเปิด และระบบทางไกล

ความเป็นสากลจัดเป็นกลยุทธ์สำคัญที่สุดในการพัฒนาการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ระดับอุดมศึกษาของประเทศในทวีปยุโรป (Virkus & Tammaro, 2005; Virkus, 2007) ประเทศไทยทุกภาคส่วนของสังคมโดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาต่างเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนใน พ.ศ.2558 รวมทั้งการพัฒนาสู่ความเป็นสากลและโดยที่การศึกษาและวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์เป็นกลไกสำคัญของการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคดิจิทัล ดังนั้นการวิจัยความเป็นสากลของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทยซึ่งยังไม่มีผลการดำเนินการมาก่อนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสร้างความตระหนักให้ผู้กำหนดนโยบาย วางแผนและพัฒนา และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในการพัฒนาความพร้อม ความแข็งแกร่ง มาตรฐานและคุณภาพของการจัดการศึกษาและสถาบันการศึกษابรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย อันจะนำไปสู่การสร้างศักยภาพและความสามารถเพื่อการพัฒนาทางสังคม การสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การขยายบทบาทของการศึกษาและวิชาชีพนี้และการพัฒนาความร่วมมือกับประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียนและในระดับสากล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์กรอบแนวคิดความเป็นสากลของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
2. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานการพัฒนาความเป็นสากลของสถาบันการศึกษาวชิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาความเป็นสากลของสถาบันการศึกษาวชิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในต่างประเทศ
4. เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาความเป็นสากลของสถาบันการศึกษาวชิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร ครอบคลุมสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยทุกแห่งทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และ/หรือสารสนเทศศาสตร์/สารนิเทศศาสตร์ระดับบัณฑิตศึกษา ในปีการศึกษา 2557 จำนวน 9 แห่ง ได้แก่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (จพ)
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น (มข)
 มหาวิทยาลัยบูรพา (มบ)
 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (มมส)
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (มช)
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง (มร)
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มศว)
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (มอ)
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (มสธ)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ยุทธศาสตร์การพัฒนาคือความเป็นสากลของการศึกษาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย ครอบคลุมด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการศึกษาด้านการวิจัย และด้านการบริการทางวิชาการ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ หมายถึง การศึกษาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งระดับปริญญาโทและระดับปริญญาเอกในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ หรือการจัดการสารสนเทศ

2. ความเป็นสากลของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ หมายถึง กิจกรรมและยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย ในด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการศึกษา ด้านการวิจัย ด้านการบริการทางวิชาการแก่สังคม ในระดับนานาชาติ

3. ความเป็นสากลในด้านการบริหารจัดการ หมายถึง การพัฒนาสู่ความเป็นสากลในด้านพันธกิจ วิสัยทัศน์ นโยบาย แผนยุทธศาสตร์ ความร่วมมือ งบประมาณ สถานที่ สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศ บริการสนับสนุนการเรียนการสอน การสื่อสาร มาตรฐานและการประกันคุณภาพ

4. ความเป็นสากลในด้านการจัดการศึกษาหมายถึง การพัฒนาสู่ความเป็นสากลในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน อาจารย์ประจำหลักสูตรผู้สอน และนักศึกษา

5. ความเป็นสากลในด้านการวิจัย หมายถึง การพัฒนาสู่ความเป็นสากลในด้านการวิจัยร่วมของอาจารย์/นักศึกษากับต่างประเทศ สนับสนุนการวิจัย การได้รับทุนวิจัยจาก ต่างประเทศ และการให้ทุนสนับสนุนวิจัยจากต่างประเทศ

6. ความเป็นสากลในด้านการบริการวิชาการ หมายถึงมีการพัฒนาความเป็นสากลในการจัดกิจกรรมทางวิชาการร่วมกับต่างประเทศ อาจารย์ได้รับเชิญในการร่วมกิจกรรมกับต่างประเทศ

ประโยชน์ที่ได้รับ

งานวิจัยนี้จะอำนวยความสะดวกต่อการบริหารจัดการการศึกษาระดับอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษาและวงการศึกษาวชิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ดังนี้

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นสากลของการศึกษาวชิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ระดับบัณฑิตศึกษาอันจะนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสถาบัน การจัดการศึกษา การวิจัยและการบริการวิชาการ

2. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพการพัฒนาความเป็นสากลของการศึกษาวชิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์และสถาบันการศึกษาวชิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย อันจะนำไปสู่การกำหนดนโยบาย แผนงาน และการปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้มแข็งของการศึกษาและสถาบันการศึกษาวชิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย และการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายสถาบันการศึกษาและนักวิชาการทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในภูมิภาค และการเตรียมความพร้อมของประเทศในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน และการพัฒนาสู่สากล

3. การนำไปใช้ประโยชน์โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.1 กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้แนวทางกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมสนับสนุนความเป็นสากลอันจะนำไปสู่การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาความร่วมมือกับประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียนและสากล

3.2 สถาบันการศึกษาวชิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ นำผลการวิจัยและข้อเสนอแนะจากการวิจัยนี้ไปใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาความเป็นสากลการจัดการศึกษา การวิจัย การบริการทางวิชาการ ตลอดจนการประกันคุณภาพการจัดการศึกษาและการพัฒนาบทบาทของประเทศไทยในประชาคมอาเซียนและในระดับสากล

3.3 สถาบันการศึกษาวชิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ นำข้อเสนอแนะจากการวิจัยนี้ไปใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาความเป็นสากลในการจัดการศึกษา การวิจัย การบริการทางวิชาการ การประกันของสถาบันรวมทั้งการพัฒนาความร่วมมือและบทบาทของวิชาการและวิชาชีพนี้ของประเทศไทยในประชาคมอาเซียน และในระดับสากล

3.4 สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯในฐานะองค์กรทางวิชาชีพที่เกี่ยวข้องโดยตรงสามารถนำข้อค้นพบจากผลการวิจัยนี้ไปขยายผลเพื่อการพัฒนาการศึกษาและวิชาชีพนี้โดยรวม

กรอบการวิจัย

